

Hint Alt Kıtasında Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur'ân Ekolleri Arasındaki Temel İhtilaf Konuları

GÜLŞEN YAĞIR AHMETOĞLU ^a

Öz: Hint alt kıtasında, dini siyasi ve sosyo-kültürel faktörlerin etkisiyle farklı isimlerle yeni bazı dini oluşumlar ortaya çıkmıştır. Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda İngiliz sömürgesine tepki veren Müslüman düşünürler, Müslümanları dinin asıl kaynakları olan Kur'ân'a ve Sünnet'e uymaya davet etmiştir. Onlar bu şekilde dini çeşitli bid'at ve hurafelerden temizlemeyi hedef edinmişlerdir. Bu makalede 19. yüzyıl Hint alt kıtasında ortaya çıkan İslâmi fikir ekollerinden Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur'ân adlı iki farklı eğilimin ilmi açıdan ele alınıp incelenmesi hedef alınmıştır. Öncelikle düşüncelerini fıkıh mezheplerini reddederek hadisle ameli ön plana çıkaran Ehl-i Hadis ile hadisleri reddeden ve ana kaynak olarak Kur'ân'ı alan bu iki farklı anlayışın temel argümanları ele alınmıştır. Daha sonra ise aralarındaki temel ihtilaf konuları ağırlıklı olarak mezhepler tarihi ve çağdaş İslâm düşüncesi bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ehl-i Hadîs, Ehl-i Kur'ân, Hind alt kıtası, din, mezhep.

The Difference of Understanding between Ahl al-Hadith and Ahl al-Quran Idea Schools Basic Dispute Issues in the Indian Subcontinent

Abstract: Under the influence of religious political and socio-cultural factors in the Indian subcontinent, some new religious forms emerged with different names. In particular, Muslim thinkers who reacted to British colonialism in the 19th and 20th centuries invited Muslims to observe the Qur'an and Sunnah, the main sources of religion. In this way, they aimed to clear religion from various bid'ah and superstitions. In this article, It was aimed to examine two different tendencies called Ahl al-Hadith and Ahl al-Quran among the Islamic idea schools that emerged in the Indian subcontinent in the 19th century. First of all, the main arguments of these two different concepts of rejecting hadiths and accepting the Qur'an as the main source will be discussed with the Ahl al-Hadith, who had rejected fiqh denominations and put forward their views with hadith Later on, the main controversial issues between them will be examined mainly in the context of sectarian history and contemporary Islamic thought.

Keywords: Ahl al-Hadith, Ahl al-Qur'an, Indian sub-continent, religion, sect.

---

^a Kırıkkale Öğretmen Muhittin Ardahan Ortaokulu
gulsenyagar@hotmail.com

Giriş

Hint alt kıtası, dinî ve mezhebî unsurları içinde barındırması yönüyle çok zengin bir coğrafyaya sahiptir. Kâdim bir kültür ve medeniyete sahip Hindistan, 8. yüzyılda Müslüman düşüncesiyle,¹ 18. yüzyılda ise Batı düşüncesiyle² tanışmıştır. Bölge, son yüzyılda Hint ve Müslüman halkların İngiliz sömürgeciliğine karşı ortak bir direnişine sahne olmuştur.³

Hint alt kıtasında yaşanan siyasal krizler, Müslümanları inanç ve kültürlerini ihya edebilmek için yeni arayışlara sevk etmiştir. Bu bağlamda 18. yüzyılda öne çıkan isimlerden biri Şâh Velîyullah Dehlevî (1703-1766)'dir. Onun başlattığı ıslah hareketi, sonraki yüzyılda ortaya çıkan fikir akımlarına öncülük etmiştir. Dehlevî, Kur'ân ve hadis ilimlerinin yayılmasına çaba sarf etmiştir. Amelde dört imamdan herhangi birinin mezhebine uymayı şart görmeyen Dehlevî'nin görüşlerinden esinlenenler iki gruba ayrılır. Birinci grup, bidatı terk eden, Hanefiliği bırakıp hadisi merkez kabul eden, Oğul Abdülazîz Dehlevî (1746-1824) ve taraftarları iken; diğer grup, bid'atı terk etmekle birlikte Hanefilik ve taklidi bırakmayan torun, Şah İsmail Şehid (1779-1831) ve taraftarlarıdır.⁴

Dehlevî'nin fikirlerinden etkilenen hareketlerin önde gelenleri arasında Diyobendiye, Aligarh, Birelvi/Mücâhidun Nedvetu'l-'Ulema hareketleri gibi dini ve siyasi hareketleri saymak mümkündür. Diyobendiye, Muhammed Kâsım Nânevteví'nin (1832-

¹ Ahmed b. Yahyâ el-Belâzurî (279/892), *Fütûhu'l Buldân*, çev. Mustafa Fayda, (İstanbul: Siyer Yay., 2013), 499-501; Şah Velîyullah Dehlevî, *Hüccetul Bâliğa - İslâm Düşüncesinin İlkeleri*, çev., Mehmet Erdoğan, V. Baskı, (İstanbul: İz Yay., 2018), I / Giriş.

² Aziz Ahmed, *Hindistan'da İslâm Kültürü Çalışmaları*, çev., Latif Boyacı, (İstanbul İnsan Yay., 1995), 11; Azmi Özcan, "Hindistan Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 18 (İstanbul : TDV Yay., 1998),75-76; Bota Bokuleva, Rauşangül Avakova, Jenisbek Abeldayev, "Türk Kültürünün Hindistan Uygarlığına Etkisi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, 12/1 (Yaz 2012) : 442.

³ Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, (Ankara:Türk Tarih Kurumu Yay., 1987), c.3, 461-475; Ahmed, *Hindistan'da İslâm Kültürü Çalışmaları*, 365 vd.; Özcan, "Hindistan", "Hindistan Maddesi", 78.

⁴ Durmuş Bulgur, "1850-1900 Yılları Arası Hind Yarımadası'ndaki İslâmî Fikir Akımları", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, , Sy. 14, (2002):111-113.

1880) öncülüğünde kurulmuş olup Hindistan'da İngiliz sömürgeciliğine karşı tepki olarak ortaya çıkan siyasi bir harekettir. Diyo-bendiler kendilerini, “*İtikâden Eşarî ve Mâtûrîdî, amelen Hanefî, meş-reben sûfî, fikren Veliyyullahî, usûlen Kâsımî*” şeklinde tanımlarlar.⁵ Birelvî hareketi ise Veliyullah'ın oğlu ve halefi Abdulaziz'in öğrencisi olan Seyyid Ahmed Birelvî (1700-1850) tarafından kurulmuştur. Birelvî, Veliyullah'ın Hindistan'daki üç büyük Sûfi tarikatı olan Kadirî, Çiştî ve Nakşibendî ekollerini birleştirip *Tarikat-ı Muhammediye*'yi kurmuş bu şekilde bâtinî sûfi tecrübesini reformist bir Sünnî dirilişin dinamizminin hizmetine sunmayı hedeflemiştir. Birelvî, Mu'tezilî görüşleri, Şîlerde aşırı olarak gördüğü bazı ritüelleri, velilerin putlaştırılması ve velilerin türbelerine aşırı saygı gibi uygulamalara karşı çıkarak tevhit inancına vurgu yapmıştır. Bu hareket, bölge Müslümanları açısından Hindistan'ı İngiliz, Hindu ve Sih müttefiklerden kurtarmayı amaçlayan ilk siyasal kitle hareketiydi.⁶

Seyyid Ahmed Han'ın (ö. 1315/1898) kurmuş olduğu Aligarh hareketi, Hindistan'da, İslâm'ı yeniden yorumlayarak yenilikçi bir vizyon üstlenmiş, aklî delillere vurgu yaparak içtihat ruhunu canlandırmaya çalışmıştır. Siyasî olarak ise İngilizler ile iyi geçinme politikasını gütmüştür.⁷

Nedvetu'l-Ulema Hareketi'nin en etkin şahsiyeti olan Şibli Nu'mânî (1857-1914) ne Batı ile iyi ilişkiler kurmayı öneren Aligarh hareketini ne de Batı'dan her yönüyle uzak duran Diyo-bendiye hareketinin yaklaşımını doğru bulmamıştır.⁸

Hindistan'da yukarda sayılan hareketlerin dışında Müslümanların öncülük ettiği küçük ölçekli başka hareketler de vardır. Temel felsefesi din farkı gözetmeksizin insanlar arasında iyi ilişkiler kur-

⁵ Abdulhamit Birişik, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, (İstanbul: İnsan Yay., 2001), 213 vd.

⁶ Geniş bilgi için bkz. Ahmed, *Hindistan'da İslâm Kültürü Çalışmaları*, 293-302.

⁷ İhsan Eliaçık, *İslâm'ın Yenilikçileri*, II. Baskı, c. 2 (İstanbul: Med-Cezir Yay., 2002), 387.

⁸ Bulgur, “1850-1900 Yılları Arası Hind Yarımadası'ndaki İslâmî Fikir Akımları”, 122; Pakdemirli, “Hint Alt Kıtasında Dini Ekoller ve Din Eğitimi”, 442.

mak olan Hâksar hareketi⁹, Hindistan’da bir İslâm devleti kurmak idealini taşıyan Cemaât-i İslâmi, siyasetten uzak durmaya çalışan Cemaat-i Tebliğ, Ehl-i Kur’ân ekolü liderlerinden Gulam Ahmed Perviz (1903-1985) tarafından 1938’de Delhi’de oluşturulan Tahrîk-i Tulû-i İslâm ve ayrıca Cem’iyet-i Ulema-i İslâm, Tahrîk-i Ta’mîr-i İnsâniyyet gibi dini-siyasi hareketler bunlardan bazılarıdır.¹⁰

Hint alt kıtasında ortaya çıkan İslâm düşünce ekollerinden Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur’ân ekolü ise birbirine zıt düşünce anlayışını temsil eden iki önemli oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki ekol de Müslümanları asıl kaynaklar olan Kur’ân’a ve Sünnet’e uymaya çağırır. Ancak Ehl-i Hadis ekolü, hadisleri dini anlama ve yorumlamada kutsal sayan bir otoritenin temsilcisi olarak öne çıkarken, Ehl-i Kur’ân ise hadislerin güvenilir ve değiştirilmiş metinler olduğunu düşünmektedir. Her iki ekolün de oluşturduğu bu zihniyetin tezahürleri günümüze kadar ulaşarak İslâm düşüncesinde derin izler bırakmışlardır. Bu çalışmada Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur’ân ekolleri, temel görüşleri ve aralarındaki ihtilaf konularını tespit edilmeye çalışılacaktır.

1. Ehl-i Hadis Ekolü

Hadis taraftarları, İslâm’ın genel olarak Kitap, Sünnet, sahabe ve tâbiûnun sözlerinden hareketle anlaşılması gerektiğini; bunların dışındaki şahsi rey ve akli istidlallerin mecbur kalmadıkça kullanılmayacağını ilke edinenlerin ortak adıdır. Hadis taraftarları, ehlü’l-hadîs, ehlü’s-sünne veya ashâbu’l-hadîs adıyla da bilinmektedir. Hicri ikinci asrın ortalarında teşekkül etmiş olan bu düşünce ekolünün oluşturduğu zihniyet, Sünni anlayışa damgasını vurmuş ve bunun tezahürleri günümüze de yansımıştır.¹¹ Ancak Ehl-i Hadis ifadesi, zamanla “hadise göre amel etmeye çalışan kimse” anlamı içinde kullanılmaya başlandı. Bu yönüyle kavram, hadisle

⁹ Birşık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 133.

¹⁰ Geniş bilgi için bkz. M. Nur Pakdemirli, “Hint Alt Kıtasında Dini Ekoller ve Din Eğitimi”, *EKEV Akademi Dergisi*, sy.62 (Bahar 2015): 19.

¹¹ Sönmez Kutlu, *İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler: Hadis Taraftarlarının İman Anlayışı Bağlamında Bir Zihniyet Analizi*, II. Baskı, (Ankara Kîtâbiyât Yay., 2002), Ön-söz.

amel eden Müslümanların tamamına hitap etse de nakli bilgilere yaklaşım biçimiyle farklılık arz etmektedir. Yeni duruma göre hadislere şeklen bağlı kalmayı savunan Zahiriler, Ehl-i Rey'e yakınlığı olan Şafiî ve Mâlikîler ile Buhârî ve Müslim de Ehl-i Hadis tanımlaması içerisine giriyordu.¹² Ehl-i Hadis kavramının Hint alt kıtasındaki anlaşılma biçimi, ise imamları taklid etmeme ve hadisle amel etme şeklindedir.¹³ Kendilerini selefi olarak tanımlayan Ehl-i Hadis'e Allah'ın zâtı ve sıfatı, fiillerinde hiçbir şekilde müşrikâne fikirleri ve amelleri kabul etmemeleri sebebiyle "Muvahhid" de denilmektedir. Onlar, mezarlarda yapılan davranışların şirk olduğunu düşündüklerinden muhaliflerince Vehhâbi olarak isimlendirilmişlerdir.¹⁴

Ehl-i Hadis hareketinin modern kurucuları, İbn Teymiye'nin (1263-1328) eserleri ve görüşlerinden esinlenmiştir. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Ehl-i Hadis âlimleri, İbn Teymiyye'nin eserlerini Urducaya çevirerek Ehl-i Hadis'e olan ilgiyi artırmıştır. Ehl-i Hadis'in kıtadaki ikinci dirilişi, Şâh Velîyullah Dehlevî'nin (1704-1762) hadisle amel fikrinin ardından teorik olarak başlamış; torunu Şâh Muhammed İsmâil Dehlevî (1246/1831) ile sahaya inmiş; devamında ise İshâk Dehlevî'nin talebesi olan Seyyid Nezir Hüseyin Dehlevî (1805/1902) ile zirve yapmıştır. Hüseyin Dehlevî, uzun hadis derslerinde, imamları taklidi reddi ve hadisle amel etmeyi savunduğundan dolayı bu ekolün kurucusu olarak anılmıştır.¹⁵ Sıddık Hasan Kannucî'nin (1307/1890) de hareketin oluşum sürecinde çok etkin bir rolü olması hasebiyle ikinci sırada adı geçer.¹⁶

¹² Abdullah Aydınlı, " Ehl-i Hadis Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 10 (İstanbul TDV Yay., 1994), 507.

¹³ Zaferullah Daudi, *Şah Velîyullah Dehlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, (İstanbul: İnsan Yay.,1995), 251.

¹⁴ Daudi, *Şah Velîyullah Dehlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, 252-253 ; Naghma, *Impact Of The Ahl-e-hadith Movement On Contemporary Muslim Society In India*, Thesis Submitted For The Award Of The Degree Of Doctor Of Philosophy In Islamic Studies, Department of Islamic Studies Aligarh Muslim University Aligarh (India: 2015), 213-215.

¹⁵ Daudi, *Şah Velîyullah Dehlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, 251; Aziz Ahmad, *Islamic Modernism in India and Pakistan 1857-1964*, (Bombay/ Karachi: Oxford University Press London 1967),113-114.

¹⁶ Birışık, *Hint Alt Kitası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 137; Aziz Ahmed, *Hindistan ve*

Kannucî, hadis âlimlerini bir araya toplaması, medreseler ve kütüphanelerin kurulmasında ve hadis ilimleriyle ilgili birçok eser vermesi yönüyle önemli bir şahsiyettir.¹⁷

Nezir Hüseyin, muhtelif hocalardan ders almakla birlikte onu asıl etkileyen kişi Seyyid Ahmed Şehid'dir. O, Şah Abdulaziz'den ders almak için Delhi'ye gitmiş ancak onun vefat etmiş olması üzerine bu isteği gerçekleşmemiştir. Nezir Hüseyin, Delhi'de beş yıl boyunca Veliyullâhî ekolünün meşhur âlimlerinden aklî ve naklî ilimlerden istifade etmiş ve daha sonra ders vermeye başlamıştır. O zamana kadar Hanefî mezhebine bağlı olan Nezir Hüseyin, 1854'te herhangi bir fikhî mezhebe bağlı kalmadan Kur'ân ve hadisin zahirine göre hüküm vermeye, sadece tefsir, hadis ve fıkıh okutmaya yönelmiştir. Bu şekilde Nezir Hüseyin, hocalarından farklı bir yola girmiştir. Bid'at ve hurafelere karşı sert tutumundan etkilendiği Ahmed Birelvî'nin bu tavrını ilerleterek Hint alt kıtasında Ehl-i Hadis olarak anılacak Selefi hareketinin temelini atmıştır. Nezir Hüseyin vaktini daha çok ders vermeye ve talebe yetiştirmeye ayırdığından dolayı fazla eser yazamamıştır. O, ilmi açıdan cihadı benimsemekle birlikte siyasi anlamda silahlı mücadeleye katılmamıştır. Onun İngiliz hükümetine karşı herhangi bir cephe almaması bunu göstermektedir. Nezir Hüseyin ve talebeleri bid'at ve hurafelere karşı aşırı sert tepkileriyle tasavvuf anlayışını eleştirmeleri gibi sebeplerden dolayı Vehhâbîlikle itham edilmiştir. Onlar kendilerini Vehhâbî ya da başka bir şey denilmesini önlemek için İngiliz hükümeti nezdinde "Ehl-i Hadis" olarak tescil ettirmişlerdir.¹⁸

Pakistan'da Modernizm ve İslâm, çev. Ahmet Küskün, (İstanbul: Yöneliş Yay.,1990),141.

¹⁷ Daudi, *Şah Veliyullah Dehlevi'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, 181 vd.; Matt D. Yarrington, *Lived Islam in Bangladesh: Contemporary religious discourse between Ahl-i-Hadith, Hanafis" and authoritative texts, with special reference to al-barzakh*, Submitted in fulfilment of the Requirements for the degree of Doctor of Philosophy In the Department of Islamic and Middle Eastern Studies, The School of Literatures, Languages & Cultures, Ph.D. (University of Edinburgh: 2010), 84-85.

¹⁸ Mehmet Özşenel, "Nezîr Hüseyin Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 33 (İstanbul :TDV Yay., 2007),73-74; Birişik, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve*

Ehl-i Hadis ekolünün haftalık *Ahbâr-ı Ehl-i Hadis* dergisini çıkararak Ehl-i Hadis Konferansı'nın (All India Ahl-i Hadith Conference) ilk yıllık toplantısını 1901'de gerçekleştiren ve ardından bir kurum olmasında büyük roller oynayan Senâullah Amritsarî (ö.1948) 1906'dan 1947'ye kadar bu grubun tek lideriydi. Ehl-i Hadis'in önde gelen diğer isimleri arasında görüşleri sebebiyle Afganistan'dan sürüldüğü için Amritsar'a yerleşen uzun yıllar *İşâ'atu's-Sünne* adlı aylık dergi çıkaran Muhammed Hüseyin Batâlvî (ö.1920) ve Mevlevî Abdullah Gaznevî (ö.1298/1881) sayılabilir.¹⁹

Hindistan'ın 1947'de ikiye bölünmesiyle Ehl-i Hadis'in Pakistan'da kalan kolu 1986 yılında İhsan İlahi Zahir'in riyasetinde siyasi bir parti olarak da faaliyet göstermeye başlamıştır.²⁰

2. Ehl-i Kur'ân Ekolü

Ehl-i Kur'ân ekolünün fikri temelleri Aligarh ekolünün kurucusu Seyid Ahmed Han'ın görüşlerine dayanmaktadır. Bu ekole fikir babalığı yapan Ahmed Han'ın fikir ve düşünce yapısı bu bağlamda genel hatlarıyla ele alınabilir.

19. yüzyılda İngilizlerin Hindistan'ı işgalinden sonra tamamen İngilizlere bağlı kalan Seyyid Ahmed Han, Avrupa akılcılığı ve tabiat felsefesinin etkisi altında kalmış, akli merkeze alarak İslam'ı buna göre açıklarken radikal İslâmî yorumu canlandırmak yerine Ortaçağ İslâm filozoflarının sudur görüşünü yoruma tabi tutarak benimsemiş ve Allah'ı ilk sebep şeklinde ifade etmiştir. Ona göre kâinatta sebep sonuç ilişkisi hâkimdir. Allah tabiat kanunlarını yaratmıştır ve kâinat bu kanunlara göre hareket eder. Bu anlayışa göre Peygamberlerin mucizeleri ve velilerin kerametleri bu naslara aykırıdır. Ona göre vahiy doğal bir olaydır. Vahiy, Peygamber'in melek vasıtasıyla değil kendi sahip olduğu istidatla ilahi kelamı duyması halidir. Ahmed Han hadislerin Hz. Peygamber'in kullan-

Tefsir Ekolleri, 137-139.

¹⁹ Diğer önemli liderleri için bkz. "Markazi Jamiat Ahle Hadees Hind", <http://www.ahlehadees.org/about-ahle-hadith-hadees/markazi-jamiat-ahle-hadees-hadith-history.html>. Birışık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 140-141; Aydın, "Ehl-i Hadis Maddesi", 508.

²⁰ Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, (İstanbul : Klasik Yay., 2015), 80.

dığı lafızların ravîler tarafından kendi ifadeleriyle değişmesinden dolayı manalarının korunamadığı ve asıl metinden uzaklaşıldığını düşünür. O yüzden akıl ve dirayet yoluyla sabit olmayan hadisleri kabul etmez. O, bu düşüncesiyle hadisin otoritesini kabul etmez ve Kur'ân'la yetinilebileceği telakkisine yaklaşır. Ahmed Han, âlimlerin şahsi düşünce ve kanaatlerini oluşturan fıkıhın sonraki nesillere şeriat ve İslâm'ın kendisi gibi sunulduğunu, bunun da Müslüman toplulukları fikrî donukluğa götürdüğünü savunur. Ona göre siyaset dinden ayrıdır. Vahye dayanarak siyaset yapılmaz. Hz. Peygamber bu tür konularda ashabıyla istişare ederek sorunlara çözüm üretmiştir. O, modern ilimlerle uzlaşacak bir kelam ilmine ihtiyaç duyulduğunu belirtir.²¹

Seyyid Ahmed Han ve taraftarlarının Ehl-i Hadis olarak başlayan girişimleri sonraki zamanlarda sadece Kur'ân merkezli bir yapıya bürünerek, Ehl-i Kur'ân ekolünün temelleri atılmıştır. Ahmed Han ve takipçileri Hind-Müslüman toplumunun içinde bulunduğu kötü durumdan klasik Müslüman kültürünün kurtarmayacağını düşünerek hadis, tefsir, fıkıh ve tarih ilimlerinde olan çelişkilerle en zayıf hadisi akla tercih eden Ehl-i Hadis'e bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Ahmed Han ve arkadaşları bu yanlışlıklara işaret edip islâh yolunu tercih etme yerine bunu kendilerine bütünü reddetmek için bir gerekçe saymıştır. Seyyid Ahmed Han, Çerağ Ali, Muhsinü'l-Mülk ve Seyyid Emir Han'ın temsil ettiği bu düşünce başlarda Ehl-i Hadis iken daha sonra ateşli bir hadis düşmanı kesilen Abdullah Çekrâlevî (ö.1914) tarafından sistemleşerek 1902 yılında "Ehlü'z-Zikr ve'l-Kur'ân" adıyla kurumlaşmıştır.²²

Ehl-i Kur'ân'ın önemli temsilcilerinden Hoca Ahmedüddîn, "Ümmeti Müslime" grubunun; Perviz, "Tulû-u İslâm" grubunun; Abulhâlık Malvada ise "Tahrîki Ta'mirî İnsaniyet" grubunun öncüsüdür. Ancak bu son grubun en etkili şahsiyeti Kadı

²¹ Mustafa Öz, "Seyid Ahmed Han Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 2 (İstanbul: TDV Yay., 1989),73-75.

²² Binşık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 353-354.

Kifayetullah'tır.²³ Ehl-i Kur'ân'ın en etkili kolu, Hafız Muhammed Eslem Ceracpûrî ve talebesi Gulâm Ahmed Pervîz tarafından oluşturulan *Tahrîk-i Tulû-i İslâm*'dir. 1938 yılında Delhi'de ortaya çıkan bu grup Hindistan'ın bölünmesi üzerine Karaçi'ye intikal etmiş ve en son merkezini Lahor'a taşımıştır. Pervîz, daha çok eğitilmiş kesime hitap eden eserlerle Kur'ân derslerini aralıksız sürdürmüştür. Zülfikar Ali Butto zamanında İslam sosyalizmini savunduğu için eleştirilmiş, hadislerle bakışı ve İslam'ın bazı değerlendirmeleri konusunda 1000 kadar âlim tarafından mürted ilan edilerek küfrüne fetva verilmiştir.²⁴ Mevdûdî, Gulam Ahmed Pervîz'in düşüncesini Müslüman halkın arasına sünneti inkâr etme fitnesini attıklarını söyleyerek eleştirir. O bu düşüncenin İslâm tarihinde ilk defa Hariciler ve Mu'tezile mezhepleriyle ortaya çıktığını belirtir. Ona göre her iki fitnenin amacı da aynı olup Kur'ân'ı Hz. Peygamber'in düşünce ve davranışlarından soyutlayarak kendi tevilleriyle yorumlama ve açıklamaya çalışmaktır.²⁵

3. Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur'ân Ekolü Arasındaki Temel İhtilaf Konuları

3.1.Tevhid ve Şirk Anlayışı

Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur'ân ekolünün hassasiyetle üzerinde durduğu en önemli konu, tevhit inancıdır. Ehl-i Hadis'e göre, tevhidin zıddı şirk inancıdır. Tevhid, Allah'ın zat ve sıfatlarında birliği kabul etmektir.²⁶ Bu düşünceye göre şirkten uzak durmak için mezhepleri taklit yerine Kur'ân ve hadisin zahirine göre amel etmek gerekir. Ehl-i Kur'ân ise "hüküm ancak Allah'ındır" ayetine²⁷ göre hadislerle ve içtihatla amel etmeyi şirk sayar. Ehl-i Hadis tasavvuftaki yaygın bozuk inançları ve ameldeki bid'at ve hurafeleri

²³ Şahin Güven, "Kur'âniyyûn Ekolü-Temsilcileri, Tefsirleri ve Tefsirdeki Yöntemi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 11 (2001): 388-389.

²⁴ Abdulhamit Birışık, "Kur'âniyyûn Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.25 (İstanbul:TDV Yay., 2002), 428.

²⁵ Seyyid Ebu'l-A'la Mevdûdî, *Sünnet ki Â'mî Haysiyet*, (Lahor: Erkam Afaki Pres, 2015), 16-19.

²⁶ "Cerida Tercüman", *Urdu Magazine*, c. 34, sy. 9 (2014 Mayıs): 1. <http://www.ahle-hadees.org/index.php/ahle-hadees-magazine/category/1-jareeda-tarjumah>.

²⁷ En'âm 6/ 57

kabul etmeyerek büyük zatlara tevessül ve ölümlerden istimdadı şirk olarak kabul eder. Bu ekole göre imamları taklit Müslümanlar arasında ihtilaflara neden olduğu gibi risalete de şirk koşmaktadır. Onlara göre şeriat koyma hakkı sadece Allah ve Resûlü'ne aittir. İmamların içtihadını geçici olarak kabul ederler. İmamların içtihadı şeriat olmadığı için onlara uymak gerekli değildir.²⁸ Ehl-i Hadis ekolünün mezarlarda yapılan davranışları şirk olarak düşünmeleri, fıkıh imamlarına bağlılığı reddi, namazlarını Hanbelî fıkhına göre kılmaları onların Vehhâbi olarak nitelenmesine sebep olduğu görülmektedir. Ehl-i Hadis'in, Suudî âlimlerle müşterek şekilde muhafazakâr Selefiliğin tüm unsurlarını paylaşmasına rağmen, yer yer İbn Abdülvehhâb'ı taklide dönüşen bir Suudî kimliğine taraf olmaması bu yapıyı diğerleri arasında özgün kılan etkidir.²⁹

Ehl-i Kur'ân, Allah'a ve Resulü'ne itaat edilmesi gerektiği konusundaki ayetleri *merkez-i millet* adını verdikleri bir otoriteyi ifade ettiği şeklinde yorumlar. Bu düşünceye göre bu yetkiyi Hz. Peygamber'den sonra devlet reisi kullanır. *Merkez-i millet*, dini konularda değişiklik yapma hakkına da sahiptir. Hiçbir peygamberin ahirette şefaathet yetkisi yoktur.³⁰

Ehl-i Hadis, Hz. Muhammed'in vefatından sonra Müslümanlar arasında otaya çıkan ihtilaf ve farklı düşünce ekollerinin karşısına Allah'ın sözleri ile Peygamber'in sözü arasında bir ayırım yapmaya çalışarak, ilkini 'açık vahiy'; ikincisini de 'gizli/örtülü vahiy' olarak tanımlar. Onlar, hadisleri vahyi açıklayan kaynak olarak görmüş ve diğer kaynaklara pek itibar etmemişlerdir.³¹ Ehl-i Hadis bir yandan Hindu, Kadiyanî ve Hıristiyanlarla mücadele ederken bir yandan da hurafelerle mücadele etmek için dini saflaşdırma ve her türlü bid'at ve hurafeden arındırma düşüncesiyle

²⁸ Daudi, *Şah Veliyullah Dehlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, 252-253 ; Naghma, *Impact Of The Ahl-e-hadith Movement On Contemporary Muslim Society In India*, Thesis Submitted For The Award Of The Degree Of Doctor Of Philosophy In Islamic Studies, Department of Islamic Studies Aligarh Muslim University Aligarh (India: 2015), 213-215.

²⁹ Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, 80.

³⁰ Birışık, "Kur'âniyyün Maddesi", 429.

³¹ Ahmad, *Islamic Modernism in India and Pakistan 1857-1964*, 117-120.

hadis öğretimini yaygınlaştırmıştır.³²

Ehl-i Hadis, *taklîd-i mezheb* ve *taklîd-i şahs*'ı reddedip³³ bu düşüncelerini Şah Veliyullah, Muhammed İshâk Dehlevî, Şah İsmail Şehîd ve Seyyid Ahmed Şehid'e dayandırmıştır. Oysa Şah Veliyullah'a göre ortaya bir problem çıktığında mezhep farkına bakılmadan içtihatlarla göre tercih yapılır. Bu konuda eğer sahih hadis varsa öncelik ona verilir. Diğer üç âlimde Şah Veliyullah'ı benimsemişlerdir. Ancak Ehl-i Hadis imamların nass olmadığı yerde akıl ve kıyas kullanılarak yapılan içtihadı, risalete ortak olma olarak değerlendirir.³⁴

Ehl-i Hadis'in akli ve kıyası reddetmesi, entelektüel bakış açısıyla rasyonalist Mu'tezile'den ve gelenekçi Eş'arî tavırlarından farklıdır. Ehl-i Hadis'in din anlayışında olan *taklîd-i mezheb* ve *taklîd-i şahs*'ı reddetmesi Aligarh müntesipleri ya da köktenci Vehhâbiler kadar güçlü bir şekilde reddettikleri taklit anlamına gelmeyen bir terimdir. Onların taklidi red anlayışı Peygamberin yaşam normlarına mutlak itaati tasdik etme noktasındadır. Ehl-i Hadis'in akla gerekli sorumluluğu vermemesi onun Hindistan'da Kaderiyye ve Cebriyye arasında süregelen klasik polemiklerin yenilenmesine de vesile olmuştur.³⁵

Görüldüğü gibi her iki ekolün düşünce yapısının temelinde Hz. Muhammed'den sonra ortaya çıkan ihtilaflara ve farklı düşünce yapılarına karşı dinin saflığını koruma görüşü bulunmaktadır. Ehl-i Hadis, Kur'ân'ın yanında bir dini otorite olarak gördüğü hadis ve sünnet konusuna aşırı hassasiyet göstermiş; zayıf ve uydurma hadisleri dahi dokunulmaz kabul ederek dinî konularda radikal bir tutum sergilemiştir. Ehl-i Kur'ân ise hadisleri tamamen literatüründen çıkararak Kur'ân'ı kendi anlayışına göre tevîl etme

³² Birşık, "Kur'âniyyûn Maddesi", 508.

³³ "Markazi Jamiat Ahle Hadees Hind", <http://www.ahlehadees.org/about-ahle-hadith-hadees/markazi-jamiat-ahle-hadees-hadith-history.html>.

³⁴ Birşık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 142; Ahmad, *Islamic Modernism in India and Pakistan 1857-1964*, 114.

³⁵ Ahmad, *Islamic Modernism in India and Pakistan 1857-1964*, 115-116; Yarrington, *Lived Islam in Bangladesh: Contemporary religious discourse between Ahl-i-Hadith, „Hanafis” and authoritative texts, with special reference to al-barzakh*, 81-82.

yoluna girmiştir. Hadis ve sünneti tamamen devre dışı bırakan bu düşünce kişiye özgü din anlayışı ve dinde yeni ihtilafları beraberinde getirmiştir.

3.2. Dinî Otorite Olarak Kur'ân ve Hadis

Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur'ân'nın naslara yaklaşımı farklı kılan temel unsur; Ehl-i Kur'ân'ın hadisleri topyekün reddetmesi, Ehl-i Hadis ekolünün ise tam tersine sorgusuz bir şekilde hadisleri top-tan kabul etmesidir. Ehl-i Hadis ekolü, isminden de anlaşılacağı gibi hadislere seçkin bir yer vererek doğrudan hadisleri dini otorite olarak kabul eder.³⁶ Ehl-i Kur'ân ekolünün temsilcileri ise sünnet ve hadisin otoritesini reddederek Kur'ân'ın tek kaynak olduğunu kabul ederler. Onlara göre, Kur'ân'a gerçekten inanan insanlar tüm hadisleri reddederler; eğer onlar yüreklerinde ve akıllarında Kur'ân'a inanmazlarsa ve hadislere sadık kalırlarsa, Kur'ân-ı Kerîm'in ayetlerine ve anlamlarına itiraz edecek ve hadislerde geçen ima edilen ve yoruma dayalı anlatılara uyararak dini anlamayı umacaklardır.³⁷

Seyid Ahmed Han'a göre, hadisleri nakledenler her zaman Hz. Peygamber'in sözlerini tekrarlamamışlar, onun söylediklerini yorumlayarak vermişlerdir.³⁸ Aynı şekilde müfessirler de Kur'ân'ı yorumlarken hadislere başvurmuşlardır. Kur'ân'ı yorumlayanlar sayısız gelenek ve kurgusal masalların etkisinde kalarak, peygamberler hakkında hayali ve abartılı hikâyeler içeren ya da meleklerin, cinlerin, cennet ve cehennem gibi nitelikleri bilinmeyen bu varlıkları betimlemişlerdir. Ahmed Han'a göre, geleneksel din anlayışının dışında inançlarının felsefi nedenlerini öne sürenler ortodoks inancının düşmanları olmakla suçlanmış ve İslam'da kâfir olarak adlandırılmıştır. Hatta bu suçlamalardan Şah Veliyullah Dehlevî dahi kendisini kurtaramamıştır. Yine aynı düşünceyle

³⁶ Yarrington, *Lived Islam in Bangladesh: Contemporary religious discourse between Ahl-i-Hadith, „Hanafis“ and authoritative texts, with special reference to al-barzakh*, 80.

³⁷ Ahmed Mansour, "Prostration Required After Reading Certain Quranic Verses", çev., Ahmed Fathy 2016.
http://www.ahl-alquran.com/English/show_article.php?main_id=15521.

³⁸ Syed Ahmed Khan Bahador, *Essay On the Mohammedan Theological Literature*, (London:1869), 3-7.

Ahmed Han, Kur'ân'daki emir ve yasakları anlayabilmenin ve uygulayabilmenin temel koşulu olarak fıkıh imamlarına uymayı zaruri görmez.³⁹

Ehl-i Kur'ân'ın önde gelen isimlerinden başta Abdullah Çekrâlevî olmak üzere Kur'ân'ın mücmel, hadislerin mufassal olduğu iddiasını kabul etmez. Çünkü bu iddia Kur'ân'da geçen "...Ayrıca bu kitabı sana her konuda açıklama getiren bir rehber, bir hidayet ve rahmet kaynağı, Allah'a gönülden bağlananlar için bir müjde olarak indirdik."⁴⁰ ayetiyle çelişmektedir. Aynı şekilde Seyyid Ahmed Han'dan başlamak üzere Ehl-i Kur'ân'ın önde gelen diğer isimlerinden Ahmedüddîn Amritsarî ve Gulam Ahmed Pervîz'de hadisleri yok sayarak bilgilerini Kur'ân'a dayandırmışlar ve eserlerini bu ekseninde oluşturmuşlardır.⁴¹

Ehl-i Kur'ân'a göre hadislerin şüpheli olmasının temel nedeni, rivayetlerin güvenilir olmamasıdır. Onlara göre, hadisler Hz. Muhammed döneminde yazılmadığından dolayı dinde delil olarak kabul edilemez. Bu görüş sahipleri "Allah bu ayette Sünnet'i değil Kur'ân'ı koruyacağını garanti etmiştir. Şayet Sünnet de, Kur'ân gibi delil olsaydı, Allah onu da korurdu" şeklinde bir mantık yürütmektedir.⁴²

Ehl-i Kur'ân'a göre hadisler âyetler gibi dinin bir parçası olsaydı Hz. Peygamber hadislerin de yazılmasını emreder ve onları koruma altına alırdı. Hz. Peygamber, böyle bir şey yapmadığı gibi hadislerin yazılmasını da yasaklamış ve yazılanların imhasını istemiştir. Ebu'l-A'lâ Mevdûdî (1903-1979)⁴³ hadis inkârcılarına karşı

³⁹ Bahador, *Essay On the Mohammedan Theological Literature*, (London:1869), 9-16.

⁴⁰ en-Nahl 16/ 89.

⁴¹ Hâdim Hüseyin İlahîbaş, *el-Kur'âniyyûn ve şübehâtuhum haule's-sünne*, (Tâif: 1989), 265-270; Binşik, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 389; 360 vd., Mustafa Öztürk, "Dinî Hükümlerin Kaynağını Kur'ân ile Sınırlandırma Eğiliminin Kaynakları ve Tutarlılığı" *Dinî Hükümlerin Kaynağı ve Dinî Metinlerin Anlaşılması Konusundaki Çağdaş Yaklaşımlar Çalıştayı (18 -19 Aralık 2009)*, ed. Cengiz Kallek, (İstanbul: İSAM Yay., 2010), 35-36.

⁴² Muhittin Düzenli, "Hadise Yönelik Rasyonalist Yaklaşımlar: Ehl-i Kur'ân Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 33 (2012): 119.

⁴³ Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *Hint alt kıtasında Cemâat-i İslâmî'yi kuran ve onun fikri öncülüğünü yapan önemli bir İslâm düşünürüdür. Geniş bilgi için bkz. Gülşen Yağır Ahmetoğlu, Tarihsel Süreçte Cemâat-i İslâmî*, (Elazığ Basılmamış Doktora

verdiği cevapta sadece yazılı belgelerin bir şeyin doğru ve güvenilir olması konusunda tek kanıt olmadığını söyler. Ona göre, yaşayan insanların tanıklığının da aynı derece de etkili olduğunu, yine aynı şekilde günümüzde Hz. Muhammed'in yazdırdığı Kur'an'ın tek nüshası dahi olmadığı halde bu Kur'an'ın doğruluğu hakkında şüphe oluşturmadığını belirtir.⁴⁴ Bu konuyla ilgili Ehl-i Kur'an'ın ileri sürdüğü diğer bir düşünce ise hadis sayısının Hz. Peygamber'den sonra fazla bir artış göstererek ortaya çıkması ve böylece hadis mecmualarının oluşmasıdır. Bu düşünceye göre Hz. Peygamber'den sonra bu kadar çok hadisin ortaya çıkması onların uydurulmuş ve büyük bir kısmının güvenilir olmadığını göstermektedir.⁴⁵

Ehl-i Hadis, Kur'an ayetlerini tam anlamıyla bir antropomorfik referansla yorumlar. Onlar, saf Müslümanlığın Kur'an'ı ve Sünnet'i esas alarak Selef yoluna uymakla gerçekleşeceğini düşünür. Bu anlamda Ehl-i Hadis, bütün yeniliklere karşı çıkarak bunları İslâm'a aykırı olarak görür.⁴⁶ Ehl-i Hadis, Kur'an ve Sünnet'i hiçbir yoruma tabi tutmadan olduğu gibi ele alır. O, bütün öğretilerini Kur'an ve Sünnet'e uygun ve sahabenin uygulamalarını esas alacak şekilde belirler. Ehl-i Hadis, Müslümanlığın ilk döneminin ilkelerine ve pratiğine dönüşü ifade etmesi yönüyle selefi bir harekettir.⁴⁷

Ehl-i Kur'an, Ehl-i Hadis'in hadise yüklediği aşırı vurguyu eleştirerek onların Kur'an dışında ikinci bir vahiy oluşturduğunu söyleyerek eleştirmektedir. Ehl-i Kur'an, sadece Kur'an'ın bildirilmiş ifadelerini kullanmayı, hadisleri sadece Peygamberin insani

---

Tezi, 2018).

⁴⁴ Mevdûdî, *Sünnet ki Â'mî Haysiyet*, 139-141; Mevdûdî, *Sünnetin Anayasal Niteliği*, çev. N. Ahmet Asrar, (İstanbul Çıra Yay., 2008), 136-138; 297-298.

⁴⁵ Mohamed Sadek, "The Books Of Hadiths Has Influnced By Kab Al Ahbar", http://www.ahl-alquran.com/English/show_article.php?main_id=17701, Mevdûdî, *Sünnet ki Â'mî Haysiyet*, 314 vd.; Mevdûdî, *Sünnetin Anayasal Niteliği*, 306 vd.

⁴⁶ "Markazi Jamiat Ahle Hadees Hind", <http://www.ahlehadeeorg/about-ahle-hadith-hadees/markazi-jamiat-ahle-hadees-hadith-history.html>.

⁴⁷ Yarrington, *Lived Islam in Bangladesh: Contemporary religious discourse between Ahl-i-Hadith, "Hanafis" and authoritative texts, with special reference to al-barzakh*, 81.

durumuyla ilgili olarak ve sadece Kur'ân'ın emirlerini zorunlu olarak kabul ederek kullanmayı tercih etmiştir.⁴⁸

Ehl-i Hadis'in savunuculuğunu yapan Senâullah Amritsarî, hadisin Kur'ân'da, ilahi sözcüğün bir açıklaması olarak kendi başına tartışmasız bir hukuk kaynağı olarak kabul eder. Ona göre, Kur'ân ile Hadis arasındaki ilişki üç çeşittir. İlki, Kur'ân metni ile uyumlu ve açıklayıcı olabilmesi durumunda tamamen bağlayıcıdır. İkincisi, Kur'ân'da bulunmayan bir meselede ihtiyati tedbir olarak ele alınması durumunda tamamlayıcı olmasıdır. Üçüncü tür yaklaşım ise Kur'ân ahlakına aykırı olabilir ki bu durumda çeşitli klasik hukukçu ve hadis derleyicilerinin yorumlarının incelenmesi gerekir. Amritsarî, bu son durumda bile yapılması gerekenin böyle bir hadisi tamamen reddetmek yerine, 'görünürdeki çelişki' durumunun giderilmesi için yorumlanması gerektiğini söyler. O zaman Kur'ân ve hadis esas alınarak ya yorumlama yoluyla kaldırılır ya da çözülür. Bu düşünceleriyle Amritsarî grubu hadisle ilgili aşırı karşı çıkışlara karşı bir denge kurmuştur denebilir. Amritsarî, Seyyid Ahmed Han'ın kâinata ve Kur'ân'a yanlış anlamlar vererek yorumlamakla ve Aligarh modernistlerinin ve Ehl-i Kur'ân'ın Kur'ân'a alegorik anlamlar vererek açık ve kesin anlamlardan uzak bir yorum yaptıklarını söyleyerek onları eleştirmiştir.⁴⁹

3.3. Temel İtikâdî Fikirler ve Farklı Konulara Ait Yorumlar

Ehl-i Kur'ân ekolü mensuplarının tamamı, Kur'ân'ın ilâhî kelam olduğunda ve onda nâsîh ve mensûh âyet bulunmadığında müttefikler; ancak Kur'ân'ın anlaşılması konusunda farklı yorumlara sahiptirler. Çoğunluk mu'cizeyi açıktan reddederek Kur'ân'daki mu'cize ile ilgili âyetleri farklı şekillerde yorumlarlar. Onlara göre Hz. Peygamber'in, Kur'ân dışında herhangi bir mu'cizesi yoktur.⁵⁰

Ehl-i Kur'ân ekolünün cennet ve cehennem hakkında ise üç

⁴⁸ Barbara D. Metcalf, *Islamic Revival in British India Deoban*, 1860- 1900, (New Jersey: Princeton University Press, 1982), 289.

⁴⁹ Ahmad, *Islamic Modernism in India and Pakistan*, 120-121.

⁵⁰ Birışık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 356- 357; Ahmed Mansour, "When Muhammad Peace Be Upon Him- Was Saddened", http://www.ahlalquran.com/English/show_article.php?main_id=18582.

yaklaşımı vardır. İlkine göre, cennet ve cehennem olabilir ancak bunlar kıyametin vukûundan sonra yaratılacaktır. İkinci görüşe göre cennet ve cehennem, gerçek olmayıp sadece temsilden ibarettir. Üçüncü görüş sahipleri ise cennet ve cehennemin beşer hayatının bir şeklinden ibaret olduğunu iddia ederler. Bu görüşe göre, dünya hayatının iyi ve rahat olması cenneti, sıkıntılı olması ise cehennemi temsil etmektedir. Ayrıca Ehl-i Kur'ân, şefaât ve kabir hayatını kabul etmez. Onlar melek ve cinlerin varlığını Ehl-i Sünnet'in kabul ettiğinden başka bir şekilde kabul ederler. Ahmed Han ve Pervîz'e göre Cebrâil, Allah'ın peygamberlerine vahiy inzal eden bir kuvvetidir.⁵¹

Ehl-i Hadis ekolü, fıkıh ve akaidde Müslüman kültüründeki egemen mezhebî ekollerden hiçbirine bağlılık göstermez. Onlar, düşüncelerini doğrudan Kur'ân ve hadislere dayandırması yönüyle Ehl-i Hadîs'in katı ve aşırı bir versiyonu olan Zâhiriler'e⁵² benzer. Ancak Ehl-i Hadîs, Zâhiriler'den farklı olarak, sûfizmin spekülâtif aşırılıklarını reddederken sûfinin mistik aydınlatma doktrinini kabul eder. Ehl-i Hadis, klasik koleksiyonlarda hadislerin tümünü hakiki olarak kabul eder Aligarh modernistlerinin spekülâtif şüpheliğini reddeder.⁵³

Ehl-i Hadis ekolünün bir mezhebi taklit etmek yerine hadisle amel etmeyi ön plana aldıkları görülmektedir. Ehl-i Kur'ân ise Kur'ân dışında başka bir kaynağın hüküm koyma yetkisinin olmasını uygun görmediği için başkalarının içtihatlarıyla amel etmeyi şirk görür.⁵⁴

Ehl-i Hadis, Allah'ın isim ve sıfatlarında te'vîl ve teşbihe git-

⁵¹ Birşık, *Hint Alt Kitası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 358-359.

⁵² Ehl-i Hadîs'in re'y konusunda takındığı mesafeli tavır, Dâvûd b. Ali ez-Zâhirî'nin öncülüğünü yaptığı Zâhirîlik akımıyla en uç noktasına ulaşmıştır. Bu bakımdan Zâhirîliğin, Ehl-i Hadîs'in katı ve aşırı bir versiyonu olarak görülmesi hiç de abartılı bir yaklaşım olmayacaktır. Nitekim Zâhirîlik eğiliminin güçlü bir şekilde kendini göstermesi, hadislerin yaygın biçimde toplanıp yazıya geçirildiği döneme ve özellikle bu sürecin sonuçlarıyla tesadüf eder. Bu tesadüf, Ehl-i Hadîs anlayışıyla Zâhirî anlayışın arasında güçlü bağ bulunduğunun açık kanıtlarından biridir. H. Yunus Apaydın, "Zâhiriyye Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.44 (İstanbul: TDV Yay., 2013), 93-100.

⁵³ Ahmad, *Islamic Modernism in India and Pakistan*, 114.

⁵⁴ Birşık, *Hint Alt Kitası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 357.

mez, onları olduğu gibi kabullenirler. Onlar yaratılmışlardan hiç kimsenin Allah'a sıfatlarında ortak koşulmasını kabul etmezler. Çünkü gaybın bilgisi sadece Allah'ın yanındadır. Birelvîler'in iddia ettiği gibi Peygamber'in gaybı bilmesi söz konusu değildir. Peygamberler ancak ismet sıfatıyla muttasıf birer insandır.⁵⁵ Ehl-i Kur'ân ise Allah'ın sıfatlarını tevil etmeyi kabul eder. Örneğin onlara göre haberî sıfatlardan olan "Arş" ile iktidar ve hâkimiyet kastedilmektedir.⁵⁶

Ehl-i Hadis'e göre, fıkıhçılar hadislerin tamamını yorumlama ve anlama kabiliyetine sahip olmadıkları için fıkıh din yerine geçmemelidir. İmamları takip edenler taklitçilerdir. Gerçek mukallid, mezhep imamlarının uygulamalarını taklit etmeden doğrudan kendisi hadisleri ilke edinerek davranışları taklit eden kişidir. Mezhep imamlarının Kur'ân, sünnet, icma ve kıyas yoluyla verdikleri fetvalardan son ikisi oldukça sınırlı görüşü temsil eder. Bu düşüncelere göre Ehl-i Hadis'in, taklide karşı olup dini yorumlama ve anlama konusunda daha özgür hareket ederek bir âlimin görüşüne bağlı olmadıkları görülmektedir.⁵⁷ Ehl-i Kur'ân'da aynı şekilde dini anlama ve yorumlama konusunda herhangi bir imama veya dini bir lidere bağlanmayı reddetmektedir. Bu düşünceye göre modern çağda Hz. Muhammed yeniden dirilseydi ümmetin imamlar, azizler ve müçtehidlerin peşinden dini anlamaya çalıştıklarını görerek onların çok Tanrıçılığa doğru yöneldiklerini ve din-den saptıklarını düşünerek bu duruma kesinlikle üzülürdü.⁵⁸

Ehl-i Hadis, herhangi bir mezhebi veya şahsı taklidi reddedip Kur'ân ve hadisle ameli ön plana çıkarmayı Şah Veliyullah, Muhammed İshak Dehlevî, Şah İsmâil Şehid ve Seyyid Ahmed Şehid'e dayandırırılar. Ancak Şah Veliyullah mezhep imamları tarafından yapılan içtihatları ve kıyas yoluyla konulan hükümleri prensip olarak kabul ettikleri görülmektedir. Şah Veliyullah'a göre, ortaya

⁵⁵ Birışık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 141-142;

⁵⁶ Daudi, *Şah Veliyullah Dehlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, 276.

⁵⁷ Metcalf, *Islamic Revival in British India Deoban*, 270-271.

⁵⁸ Ahmed Mansour, "When Muhammad Peace Be Upon Him- Was Saddened", http://www.ahl-alquran.com/English/show_article.php?main_id=18582.

bir problem çıktığında mezhep farkı gözetilmeden yapılan içtihat-
lara bakılır, bunlar içerisinde en uygun olan görüş tercih edilir
değilse hüküm ikâme yolları sırasıyla kullanılarak problem çözü-
me kavuşturulur. Eğer probleme çözüm getirilebilecek sahih hadis
varsa öncelikle tercih edilir. Diğer üç âlimin de şartları hadis le-
hinde yumuşamakla birlikte Şah Veliyullah'ın görüşlerini benim-
sedikleri görülmektedir. Hâlbuki Ehl-i Hadis imamları, nass olma-
dığı yerde aklı ve kıyası kullanarak yapılan içtihatları şirk olarak
görmektedirler.⁵⁹

Ehl-i Hadis mensupları, ibadet ve muamelatta hadisle amel
etmeyi çok titiz bir şekilde uygulamışlardır. Onlar, dua ederken
ellerin kaldırılması, sesli âmin, imamla birlikte Fatıha'yı sesli tek-
rarlama gibi konularda sünnete hassasiyetle bağlanmışlardır.⁶⁰ Ehl-
i Kur'ân ise kendine özgü ibadet ve muamelat ritüellerini oluşturu-
muştur. Özellikle Abdullah Çekrâlevî'den sonra namazın vakitleri,
rek'at sayısı, kılınış âdâb ve erkânı ile diğer ilgili konularda hadis-
leri devre dışı bırakan ve sadece Kur'ân'a dayanan bazı değişiklik-
ler yapılmıştır.

Namaz konusunda günde iki, üç, dört ve beş vakit namaz ol-
duğuna dair görüşlerin mevcut olduğu görülmektedir. Ayrıca bir
kişinin çalışmasını bile namaz olarak görenler vardır. Namaz için
kıbleye dönmeyi gerekli görmeyen düşünce sahipleri de bulun-
maktadır. Bunlara göre, sübûtu Kur'ân'a dayanmayan cenaze ve
bayram namazlarını kılmak zorunlu değildir. Ramazan ayı yerine
kolay olduğu için 22 Ekim-20 Kasım tarihleri arasında oruç tutmak
gerektiğini düşünenler olmuştur. Diğer bir görüşe göre ise bu tarih
Ramazan'ın yirmi birinden sonuna kadar olan süredir. Başka bir
görüşe göre ise kameri aylarda oruçta artma ve eksilme olduğu
için Ramazan ayında oruç tutmak küfür olarak ilan edilmiştir.
Zekâtın Kur'ân'da belirtilen sınıflara verilmesi kabul edilmekte

⁵⁹ Birışık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 142; Muhammed Abdü'l-Hayy
Leknevî, *el- Ecvibetü'l- Fâdile li'l- Es'ileti'l- Aşerati'l- Kâmile*, IV. Baskı, Thk. Abdül-
fettah Ebû Gudde, (Kahire, Mektebetü'l- Matbûât'ül- İslâmiyye ,1997), Takdim, 8.

⁶⁰ Metcalf, *Islamic Revival in British India Deoban*, 275; Daudi, *Şah Veliyullah Dehle-
vi'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, 253.

beraber zekâtı gereken mal, ürün ve kazancın cinsi, miktarı, süresi, verilme şekli gibi hususlarda hadislerin devre dışı bırakılarak hükmün sadece Kur'ân'da aranmasıyla farklı düşünce ve yorumlar ortaya çıkmıştır.⁶¹

Yukarıdaki yorumlara bakıldığında Ehl-i Kur'ân'ın Kur'ân'da geçen ibadetlerle ilgili ayetlerin anlamlarını belirleme hususunda Arap dilinin verilerine müracaat ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim onlar, ıstılahlaşmış ve dildeki kök anlamından farklı bir anlamı olan tavaf, salât/namaz gibi kelimeleri de yine bu anlayışla yorumlamışlardır. Onlar ilahi hitabı anlamının Arapçayı bilmeye bağlı olduğunu ve bu dili bilen herkesin hiçbir bilgiye gereksinim duymaksızın Kur'ân'ı anlayabileceğini düşünerek ayetlerin dini terminolojideki karşılığı ve pratik uygulamalarını görmezden gelmişlerdir.⁶²

Ehl-i Hadis'in Müslümanların geleneksel uygulamalarına ve sonradan Müslüman inancına dâhil olan tüm gelişmelerin karşısında yer aldığı görülmektedir. Onlar mezhep imamlarını taklidi reddettiği gibi tasavvufun da karşısında olmuşlardır. Onlara göre, Allah'a yaklaşmak ve doğru yolu bulmak için bu tür vasitalara gerek yoktur. Diyoendiler gibi Ehl-i Hadis de sufilerin mabetleri ve Şiiilerin geleneklerini reddetmiştir. Ehl-i Hadis, peygamberlerin birer beşer olması hasebiyle önemlerinin abartılmaması gerektiğini hatırlatarak, insanların Allah'ın önünde doğuştan eşit olduklarını ileri sürer. Bu bağlamda onlar, Müslümanlar'ın Allah'a diğerlerinden daha yakın olduğu fikrini reddetmişlerdir. Bu perspektiften bakılınca türbeler sadece toz mahzenleridir. Ehl-i Hadis sürekli olarak bireyin temel yazılı metinlere, Kur'ân ve Hadis'e müracaat edebileceğine ve uygun hükümler çıkarabileceğine vurgu yapar. Onlara göre dua eden bir kimse, aracısız olarak doğrudan Allah'a yönelebilir.⁶³ Ehl-i Hadis'in Kur'ân ve Sünneti esas alarak fukaha-

⁶¹ Birışık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 359; Metcalf, *Islamic Revival in British India Deoban*, 289; Daudi, *Şah Veliyullah Dehlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, 276-277.

⁶² Mustafa Öztürk, "Tefsir Tarihinde Ehl-i Kur'ân Ekolü", *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1, Ocak-Haziran (2003): 184.

⁶³ Metcalf, *Islamic Revival in British India Deoban*, 268 vd.; Arthur F. Buehler, "Karızmatic Otorite Nassî Otoriteye Karşı: İngiliz Hindistanı'nda Aracı Tasavvufu

nın taklîd edilmesine ve sûfî liderlere ta'zim ve saygıda bulunulmasına karşı oluşu dinde sonradan çıkan her şeyi bid'at olarak nitelemesi yönüyle İbn Teymiyye'nin ve Muhammed Abdülvahhab'ın selef esasına dayalı fikirlerinin etkilerini bulmak mümkündür.

Ehl-i Kur'ân, hadisleri ve Müslüman geleneğini tamamen literatüründen çıkararak sadece kendi yorumlarına haklılık payı vermiştir. Onlar ibadetle ilgili kurallarda dahi kendi yorumlarına öncelik vererek Peygamber'in uygulamalarını görmezden gelmiştir. Hatta Ehl-i Kur'ân, bazı ayetleri kendi öğretilerini delillendirmek için zorlama anlamlandırma ile birlikte uygulamıştır. Onlardan bazıları ise Kur'ân'ın görünürdeki anlamlarını bırakarak başka yorumlamalara gitmişlerdir.⁶⁴

Ehl-i Kur'ân'ın dini yorumlama ve anlama konusunda tıpkı Ehl-i Hadis gibi özgür hareket ederek bir âlimin görüşüne bağlı olmadıkları görülmektedir. Ancak Ehl-i Hadis, hadisle davranışları taklit etmeyi kendisine şiar edinmişken Ehl-i Kur'ân ise tamamen bağımsız olarak Kur'ân'ı te'vîl etme yoluna giderek dinde oldukça özgür bir anlayışın kapılarını araladığı söylenebilir.

Ehl-i Hadis, dinlerinin gayrimüslimler tarafından eleştirilebilecek tüm geleneklerden arınmış olması gerektiğini düşünür. Onlara göre dinde sapma olarak ortaya çıkan her yeni şeyin arındırılması ve değiştirilmesi şarttır. Ehl-i Hadis de Diyobendîler gibi türbelerde yapılan ritüellere karşıdır. Ehl-i Hadis taraftarları, şeyh, mürid ve onlara gösterilen tazime karşı oldukları gibi Medine'deki Peygamber'in mezarına kadar bütün mezarlara saygıya karşıdırlar. Allah'ın insan karşısında belirgin bir ontolojik üstünlüğü olduğunu öne sürerek, belirli şekillerdeki hürmetin yalnız Allah'a has olduğunu vurgulayan İsmail Şehîd, secde etme, hac elbiseleri için-

---

Reddedenlere Nakşibendî Yanıt", çev., Orhan Ş. Koloğlu, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, sy. 2 (2004) 260-264.

⁶⁴ Hosein Khakpur- Ali Reza Ahmadizadeh, "Reformist Movements in the Indian Subcontinent and Their Views on the Quran (Scientific Movement versus Political Movement)", *Journal of Subcontinent Researches University of Sistan and Baluchestan*, sy.11, (Summer 2012): 52-53.

de uzak türbelere gitme, türbeleri tavaf etme, bir kişinin ismini zikir şeklinde yüksek sesle söyleme, mezarı bez parçalarıyla örtme, türbenin eşiğinde dualar okuma, türbedeki taşları öpme, türbede hizmetkâr olma, türbedeki suyun ölmüş kişinin varlığı sebebiyle mübarek olduğuna inanma, türbeden ayrılırken geri geri yürüme gibi fiillerinin ibadette Allah'tan başkasını ortak koşmanın örnekleri olduğunu düşünmektedir. Bu örnekler açıkça, Hint Müslüman toplumunun göze çarpan özelliği olan popüler türbe kültürleridir. Buna ek olarak İsmail Şehîd, heykel, türbe, tapınak, *imâmbâra* (Şiiler'in Muharrem merasimlerini icrâ ettikleri yerler) gibi ibadet objesi olan anıtları putperestlik olarak görmektedir.⁶⁵

3.4. Siyaset Anlayışı

Ehl-i Kur'ân'a fikir babalığı yapan Seyyid Ahmed Han, İngilizlerle iyi geçinerek bir şeyler yapma taraftarı olanların başında gelmektedir. O, bu düşünceden hareketle onlara karşı ılımlı bir yol takip ederek söylemlerini daha modernist bir yapıya oturtmuştur. O'nun hayatın gerçeklerini algılamada ve problemlerin çözümünde nasslardan yardım almak yerine değişen toplumun şartlarını kendine ilke edinerek nassları yorumlamaya ve bu ilkelere uymayan nassların da bir yolunu bulup te'vîl etmeye ya da tamamen reddetmeye çaba gösterdiğini görüyoruz. O, bunları yaparken İngiliz müsteşriklerin ortaya attığı metin okuma ve değerlendirme metodlarını kullanarak ya da klasik usûller üzerinden bazı görüşlerde bulunarak onların beklediği sonuçlara ulaşmayı hedeflemiştir. Pakistan ve Hindistan'da bu gurubun temsilcilerinin Pakistan'daki devlet ricali ve Hindistan'daki devlet dairelerinde üst düzey memurluklarda çalıştıkları görülmektedir.⁶⁶

Ahmed Han'a göre siyaset dinden ayrılmalıdır. Ona göre Müslümanlar hiçbir devirde vahye dayalı bir siyaset yapmamışlardır. Özellikle Hz. Peygamber farklı konularda ashâbı ile istişarede bulunarak hareket etmiştir. Ayrıca daha sonra da hiç kimse

⁶⁵ Metcalf, *Islamic Revival in British India Deoban*, 273-274; Arthur F. Buehler, "Kazımî Otorite Nassî Otoriteye Karşı: İngiliz Hindistanı'nda Aracı Tasavvufu Reddenlere Nakşibendî Yanıt", 266-274

⁶⁶ Birışık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 352-356.

siyasi meselelerle ilgili hadislerin ilahi vahyin bir kısmı olduğunu düşünmemiştir.⁶⁷ Seyyid Ahmed Han ve arkadaşlarının temsil ettiği Ehl-i Kur'ân'ın hem Pakistan devleti hem de Hindistan devleti tarafından desteklenmesini bu kesimin devlet düzenine karşı olmayışları ve lâik sistemi benimseyen bir anlayışa sahip olmalarının etken olduklarını söyleyebiliriz.

Ehl-i Kur'ân ekolünün İngilizlerle yapmış olduğu işbirliği ve Kur'ân eksenli yapmış oldukları din anlayışı yorumları, Hint Müslümanlarının inançlarının sahadaki etkisini zayıflatmıştır. Hindistan'da İslami birliği kurmak amacıyla ortak dinsel ideallere ihtiyaç duyulduğunda ve sömürgeciler tarafından işgal edilen kargaşa içinde bir topluma liderlik etmek için dini bir lidere ihtiyaç varken, Seyyid Ahmed Han ve ondan sonra gelen Ehl-i Kur'ân ekolü, dini olarak böyle bir yükümlülüklerinin olmadığını savunmaları, Müslüman sosyo-politik kültürüne farklı bir bakış açısı getirmiştir. Onlar, sömürgeci güçlere karşı pasif bir duruş sergilemişlerdir.⁶⁸

Ehl-i Hadis ekolünün ise siyasi olarak muhtelif görüşleri savunmuştur. Onlardan bazıları 19. yüzyılda İngiliz sömürgesi altında olan Hindistan'da İngilizlere karşı cihadı desteklediklerinde onların bu tavırlarına karşı İngiliz yetkilileri Ehl-i Hadis'i "Vehhabî" olarak nitelemiştir. Aynı şekilde bazı Ehl-i Hadis yanlılarının 20. yüzyılda Afganistan sınırına cihat için katılmaları da bu düşüncüyü desteklemektedir. Ancak Ehl-i Hadis'in çoğunluğu İngilizler'e karşı cihadı haklı bulmazken Vilayet Ali (ö. 1853) ve kardeşleri, İna'yet Ali Abdullah ve Ferhat Hüseyin gibiler etrafında örgütlenen küçük bazı toplulukların silahlı mücadeleye destek vermeye devam ettiği görülmektedir.⁶⁹

Ekolün İngilizlere karşı olan bu tavırları yüzünden İngilizler,

⁶⁷ Mustafa Öz, "Seyyid Ahmed Han Maddesi", 73-75.

⁶⁸ Hosein Khakpur- Ali Reza Ahmadizadeh, "Reformist Movements in the Indian Subcontinent and Their Views on the Quran (Scientific Movement versus Political Movement)", 51-52.

⁶⁹ Claudiya Preckel, "Screening Siddik Hasan Khan's Library: The Use of Hanbali Literature in 19th Century Bhopal", *Islamic Theology, Philosophy and Law Debating Ibn Taymiyya and Ibn Qayyim al-Jawziyya* ed. Birgit Krawietz and Georges Tamer in Collaboration with Alina Kokoschka, (Germany: 2013), 165.

Nezir Hüseyin ve iki arkadaşını hapsedmiştir. Hayatının geri kalan kısmında İngiliz hükümetine karşı herhangi bir harekette bulunmayan Nezâr Hüseyin'e 1898 yılında İngilizler tarafından "şemsü'l-ulemâ" ünvanı verilmiştir. Ancak o, bu ünvanı benimsememiş ve kendisine Miyan Sahib veya sadece Nezir denilmesini yeğlemiştir. Ekolün ikinci önemli sîması olan Sıddık Hasan Han Kannucî'nin ise Nezâr Hüseyin kadar sert bir tutum içine girmemiştir. O, hadis ve sünnete rağbeti artırmak için faâliyetlerde bulunmuştur. Nezâr Hüseyin talebe yetiştirmeye ağırlık verirken o ise eser yazmaya yönelmiştir. Ehl-i Hadis, Senâullah Amritsarî'nin kendilerine katılımıyla daha büyük güç kazanmıştır. Bu teşkilat, ekolün faâliyetlerine hem kolaylık getirmiş hem de devlet ve halkın gözünde itibarını artırmıştır. Bugün Ehl-i Hadis, Pakistan, Hindistan, Bangladeş ve diğer ülkelerde çok sayıda medrese, yayınevi ve kuruluşla varlığını sürdürmektedir.⁷⁰

Ehl-i Hadis ekolünün günümüzde Batı demokrasilerinin şirk olduğunu ve mevcut siyasi sistemin kabul edilemez olduğu fikrini savunduğu görülmektedir. İslâm'ın hâkimiyeti için sünnete uygun cihadın tek yol olduğu fikrî yaygın bir şekilde artmaktadır.⁷¹ Ehl-i Hadis bu anlamda siyasi misyonunu, "Müslüman toplumlarında reform ve İslami yönetim sisteminin kurulması amacıyla dini eğitime destek verme" şeklinde belirlemiştir. 19. yüzyılın sonunda, onlar başlarda faaliyetlerini dini misyonla yürüterek politikadan ve diğer dini örgütlerden uzak dursa da Ehl-i Hadis arasında, sosyo-politik duruş, ulema stratejilerini yeniden düzenleyecek şekilde tekrar ortaya çıkmıştır.⁷²

1970'teki ilk genel seçimlere kadar siyasete aktif olarak dâhil olmayan Ehl-i Hadis, şu anda Nevaz Şerif'in merkez sağ PML-N'si ile uyumludur. Örneğin, Mir tarafından yönetilen A'lemi Meclis-i Tahaffuz-i Hatm-i Nübüvvet'in⁷³ Mayıs 2010 toplantısı, bütün

⁷⁰ Birışık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, 140-141.

⁷¹ Daudi, *Şah Veliyullah Dehlevî'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, 252.

⁷² Metcalf, *Islamic Revival in British India Deoband, 1860-1900*, 293.

⁷³ A'lemi Meclis-i Tahaffuzi Hatmi Nübüvvet, İslami Millet'in uluslararası, dini bir yayılma ve reform örgütüdür (Millet, coğrafi sınırlardan bağımsız olarak küresel

önemli devlet görevlerinden Ahmediler'in kaldırılmasını talep etmiştir. Mir aynı zamanda Ehl-i Hadis ekolünü benimseyen yeni ismiyle Leşker-i Tayyibe olan destekçisi Cemâatu'd-Dava tarafından düzenlenen mitinglere ve etkinliklere katılmaya ve bunlara hitap etmeye devam etmektedir. Ehl-i Hadis'in öğrenci kanadı olan "Ehl-i Hadis Öğrenci Federasyonu", partinin ideolojisini yaymak için faaliyetlerde bulunmaktadır.⁷⁴

Sonuç

Her mezhep veya dini akım içinde bulunduğu sosyal-kültürel, siyasi ve dini yapıdan soyutlanamaz. Bu bağlamda Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur'ân ekolünün ortaya çıktığı Hint alt kıtasını sosyal-kültürel-siyasal değişimler üzerinden anlamaya çalışmak gerekmektedir. 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra İslâm âleminin gerilemeye başlaması ve 19. yüzyılda Hint alt kıtasının büyük çoğunluğunun İngiliz sömürmesine geçmesinden sonra yaşanan sosyal çalkantılar ve fikrî bunalımlar genellikle İslâm düşünürlerini İslâm'ı yeniden yorumlama ve anlamaya yönelik çabalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir sosyal yapıda ortaya çıkan Ehl-i Hadis ve Ehl-i Kur'ân ekollerini ortaya çıkaran iki etken bulunmaktadır. Birincisi modern dünyanın İslâm dünyasını ilmi ve felsefi yönden etkilemesiyle ortaya çıkan modernist düşünce yapısı içerisinde Ehl-i Kur'ân'ı, ikincisi eskiyi kutsallaştıran selefi tavrı temsil eden düşünce anlayışı içinde ise Ehl-i Hadis'i görmek gerekir.

Temelde her iki ekolün ortak kaygısı, şirkten uzak durmak için her türlü bid'at ve hurafeden arınmış saf bir İslâm anlayışı oluşturma gayretidir. Ancak Müslüman düşüncesinin yeniden yapılanması ve Müslüman toplumun ihyası için ortaya çıkan bu ekollerin, dinî konularda epistemolojik ve metodolojik bir yakla-

---

bir İslam uyuşu anlamına gelir). Peygamberin kutsallığını ve Peygamberin başkaldırısını korumak ve Hz. Peygamber'in inancını yayarak tüm dünyadaki Müslümanları bir çatı altında birleştirmek misyonunu taşır.
<http://www.khatm-e-nubuwwat.com>.

⁷⁴ Crisis Group Asia Report N°, *Islamic Parties in Pakistan*, (Islamabad/Brussels; 2011), 14.

şima sahip olmadıkları ve ümmetinin tüm kesimlerinde olumlu ve anlamlı bir değişimi gerçekleştirecek çalışmalara girmedikleri görülmektedir. Onların daha çok dinî inancı metne indirgeyen bir eğilim içerisinde oldukları gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Ehl-i Hadis nasların zahirine göre hüküm verirken; Ehl-i Kur'ân ise naslardan hareketle kendi yorumlarını esas almaktadır.

Ehl-i Hadis, akli ve kıyası reddederek Mâtürîdî çizgiden ve entelektüel bakış açısıyla rasyonalist Mu'tezil'e den, ayrıldığı gibi geleneği reddetmesi yönüyle de Eş'arî tavırdan farklı bir çizgidedir. Onların taklidi reddi ne Ehl-i Kur'ân'ın ne de Vehhabilerin taklidi reddi kadar köktenci olmayıp hadisle ameli ön plana almayı esas alır. Ehl-i Hadis akla gereken sorumluluğu vermemesi ile Cebrî anlayışa, Kur'ân ve hadislerin sadece zahirine göre amel etmekle de Hâricî ve Zâhirî zihniyeti içerisinde barındıran yapıdadır. Akli ve rey'i reddederek din anlayışını sadece geçmişe dayalı rivayetlere teslim etmesi ile ilk dönemi idealize eden selefi bir anlayış sergilemiştir.

Ehl-i Kur'ân ise Kur'ân'a dönüş çağrısı İbni Teymiye ve Vehhabiliğin selefi söylemiyle aynı düzlemde görülmeyle beraber onların Kur'ân'ı anlama ve yorumlamada modernist yaklaşımlar göstererek Kur'ân'ı günümüze uyarlayan anlayışları, onların farklı bir kategoride değerlendirilmelerini zorunlu kılmaktadır. Ehl-i Kur'ân, geleneksel İslâm'ı reddedip nassları anlama ve yorumlamada kendilerine mahsus bir anlayış geliştirerek kendi anlayışlarına ters olan usûlleri kabul etmemişlerdir. Ehl-i Kur'ân, bu düşüncesi ile İslâm kültür mirasını toptan reddetmektedir.

Sonuç olarak her iki ekolde de öne çıkan bu reddiyeci tavır İslâm toplumunun onlardan yararlanma ve istifade etmesini zorlaştırmıştır. Kanaatimize göre ne sadece akli merkeze alarak sahada sınırsız söz söyleme hürriyetinde olan Ehl-i Kur'ân'ın din söylemi ne de Kur'ân ve hadislerin zahirine yapışarak rey'e karşı çıkan ve dini ilk dönemin temsilcileri ve sözleriyle sınırlayan Ehl-i Hadis'in uyguladığı metodun orta yolu takip etmediğidir.

Kaynaklar

- Abdü'l-Hayy Leknevî, Muhammed, *el-Ecvibetü'l-Fâdıle li'l-Es'ileti'l-Aşerati'l-Kâmile*, IV. Baskı, Thk. Abdülfettah Ebû Gudde, Kahire: Mektebetü'l-Matbûât'ül-İslâmiyye, 1997.
- Ahmad, Aziz. *Islamic Modernism in India and Pakistan 1857-1964*, Bombay/Karachi: Oxford University Press, 1967.
- Ahmed, Aziz. *Hindistan ve Pakistan'da Modernizm ve İslâm*, çev. Ahmet Küskün, İstanbul:Yöneliş Yayınları, 1990.
- Ahmed, Aziz. *Hindistan'da İslâm Kültürü Çalışmaları*, çev. Latif Boyacı, İstanbul: İnsan Yayınları 1995.
- Ahmetoğlu, Gülşen Yağır. *Tarihsel Süreçte Cemâat-i İslâmî*, Elazığ Basılmamış Doktora Tezi, 2018.
- Apaydın, H. Yunus. "Zâhiriyye Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Aydın, Abdullah. "Ehl-i Hadîs Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 1994.
- Bahador, Syed Ahmed Khan *Essay On the Mohammedan Theological Literature*, London: 1869.
- Bayur, Y. Hikmet. *Hindistan Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 1987.
- Belâzurî (279/892), Ahmed b. Yahyâ *Fütûhu'l Buldân*, çev. Mustafa Fayda, İstanbul: Siyer Yayınları 2013.
- Birişik, Abdulhamit *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, İstanbul: İnsan Yayınları 2001.
- Birişik, Abdulhamit. "Kur'âniyyûn Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Bokuleva, Bota-Avakova, Rauşangül-Abeldayev, Jenisbek. "Türk Kültürünün Hindistan Uygarlığına Etkisi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, 12/1 (2012) : 441-454.
- Buehler, Arthur F. "Karizmatik Otorite Nassî Otoriteye Karşı: İngiliz Hindistanı'nda Aracı Tasavvufu Reddedenlere Nakşibendî Yanıt", Çev., Orhan Ş. Koloğlu, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Sy.2:

(2004): 253-278

Bulgur, Durmuş. "1850-1900 Yılları Arası Hind Yarımadası'ndaki İslâmî Fikir Akımları", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sy. 14, (2002): 109-124.

Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslâmî Akımlar*, İstanbul : Klasik Yayınları 2015.

Crisis Group Asia Report N°, *Islamic Parties in Pakistan*, Islamabad/Brussels,: 2011.

Daudi, Zaferullah. *Şah Veliyullah Dehlevi'den Günümüze Pakistan ve Hindistan'da Hadis Çalışmaları*, İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.

Dihlevi, Şah Veliyullah. *Hüccetul Bâliğa İslâm Düşüncesinin İlkeleri*, Çev., Mehmet Erdoğan, V. Baskı, İstanbul: İz Yayınları 2018.

Düzenli, Muhittin. "Hadise Yönelik Rasyonalist Yaklaşımlar: Ehlî Kur'ân Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 33 (2012): 101-138.

Eliaçık, İhsan. *İslâm'ın Yenilikçileri*, II. Baskı, İstanbul: Med-Cezir Yayınları 2002.

Güven, Şahin. "Kur'âniyyûn Ekolü-Temsilcileri, Tefsirleri ve Tefsirdeki Yöntemi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sy. 11 (2001): 385-408.

Hâdim, Hüseyin. *İlâhîbahş, el-Kur'âniyyûn ve şübehâtuhum havle's-sünne*, Tâif: 1989.

Khakpur, Hosein - Ahmadizadeh, Ali Reza. "Reformist Movements in the Indian Subcontinent and Their Views on the Quran (Scientific Movement versus Political Movement)", *Journal of Subcontinent Researches University of Sistan and Baluchestan* sy.11 (2012): 43-60.

Matt D. Yarrington. "Lived Islam in Bangladesh: Contemporary religious discourse between Ahl-i-Hadith, Hanafis "and authoritative texts, with special reference to al-barzakh", Submitted in fulfilment of the Requirements for the degree of Doctor of Philosophy In the Department of Islamic and Middle Eastern Studies, The School of Literature, Languages & Cultures, Ph.D. University of Edinburgh, 2010

Mevdûdî, Seyyid Ebu'l-A'la. *Sünnet ki Â'mî Haysiyet*, Lahor: Erkam Afaki Pres, 2015.

- Mevdûdî, *Sünnetin Anayasal Niteliği*, çev. N. Ahmet Asrar, İstanbul Çıra Yayınları 2008. Metcalf, Barbara D. *Islamic Revival in British India Deoban, 1860-1900*, New Jersey: Princeton University Press, 1982.
- Naghma. "Impact Of The Ahl-e-hadith Movement On Contemporary Muslim Society In India", Thesis Submitted For The Award Of The Degree Of Doctor Of Philosophy In Islamic Studies, Department of Islamic Studies Aligarh Muslim University Aligarh, India, 2015.
- Öz, Mustafa. "Seyid Ahmed Han Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 1989.
- Özcan, Azmi. "Hindistan Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul : TDV Yayınları 1998. Özşenel, Mehmet. "Nezîr Hüseyin Maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Öztürk, Mustafa. " Tefsir Tarihinde Ehl-i Kur'ân Ekolü", *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1, (2003): 167-200.
- Öztürk, Mustafa. "Dinî Hükümlerin Kaynağını Kur'ân ile Sınırlandırma Eğiliminin Kaynakları ve Tutarlılığı" *Dinî Hükümlerin Kaynağı ve Dinî Metinlerin Anlaşılması Konusundaki Çağdaş Yaklaşımlar Çalıştayı*, İstanbul: İSAM Yayınları (2010): 13-67.
- Pakdemirli, M. Nur, "Hint Alt Kıtasında Dini Ekoller ve Din Eğitimi", *EKEV Akademi Dergisi*, Sy.62 (2015): 425-454.
- Preckel, Claudiya "Screening Siddîk Hasan Khan's Library: The Use of Hanbalî Literature in 19th Century Bhopal", *Islamic Theology, Philosophy and Law Debating Ibn Taymiyya and Ibn Qayyim al-Jawziyya* ed. Birgit Krawietz and Georges Tamer in Collaboration with Alina Koschka, Germany: 2013.
- "Cerida Tercüman", *Urdu Magazine*, c. 34, sy. 9 (2014 Mayıs): 1. <http://www.ahlehadees.org/index.php/ahle-hadees-magazine/category/1-jareeda-tarjumah>.
- "Markazi Jamiat Ahle Hadees Hind", <http://www.ahlehadeeorg/about-ahle-hadith-hadees/markazi-jamiat-ahle-hadees-hadith-history.html>.